

Літвак О. А.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри екології та природоохоронних технологій,
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-285-5-24>

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Відродження України в повоєнні часи вимагає спеціальних системних рішень. При формуванні плану відбудови України, важливо враховувати економічні, геополітичні, соціальні, культурні особливості держави. Для цього потрібно визначити пріоритети і перспективи, розумно сформулювати цілі розвитку кожного конкретного регіону з урахуванням наявного ресурсного забезпечення. Важливий крок для побудови нового простіру є запровадження стратегічного підходу та вміння якісно освоїти інвестиції [1].

Вже зараз розробляються перспективні завдання щодо приведення економіки у відповідність до майбутніх реалій та концентруються зусилля на розробці відповідних реформ та ефективному використанні інвестицій. Перспективною концепцією формування секторів «зеленої» економіки, яка в даний час знаходиться в центрі уваги Європейського союзу, є циркулярна економіка. Перетворення лінійної економіки в циркулярну пов'язане з численними соціальними, економічними та екологічними перевагами. Таким чином, дана концепція є можливою відповіддю на сучасні виклики в Україні.

Слід зазначити, що в Україні склався переважно ресурсоємний тип економіки. Тому раціоналізація природокористування є одним з важливих стратегічних завдань та основою енергетичної незалежності країни і її екологічної безпеки. Як один із ключових напрямів сучасної економіки можна розглядати циркулярну економіку, що спрямована на ресурсозбереження та залучення до господарського обороту вторинної сировини.

За визначенням Європейської комісії «у циркулярній економіці вартість продукції та матеріалів максимально зберігається; використання відходів і ресурсів зведено до мінімуму, а коли продукт досягає кінця свого терміну служби, він знову використовується для створення додаткової вартості; це може принести великі економічні вигоди, сприяючи інноваціям, зростанню та створенню робочих місць» [2].

В умовах активного відновлення економіки важливим науковим та прикладним завданням є розвиток та використання циркулярних бізнес-моделей, які являють собою різноманітні методи ведення бізнесу, орієнтовані на повторне використання, ремонт, переробку, спільне використання, лізинг та передбачають впровадження інновацій та можливість працевлаштування.

Істотно важливим напрямом розвитку циркулярної економіки в Україні є енергетика. З впровадженням принципів циркулярної економіки пріоритети галузей паливно-енергетичного комплексу будуть зміщуватися від видобутку та транспортування ресурсів до їх переробки із застосуванням інноваційних технологій, забезпечуючи потреби як внутрішнього, так і зовнішнього ринку продукцією високої якості. Розвиток технологій замкнених циклів, розширення процесів переробки енергетичних ресурсів дасть стимул для розвитку суміжних галузей, що призведе до розширення інфраструктури промисловості та соціального забезпечення. Реалізація концепції циркулярної економіки в енергетиці вплине на підвищення енергоефективності, призведе до скорочення питомої витрати ресурсів та збільшення ВВП.

Актуальним також є перехід до використання відновлюваних джерел енергії, основними видами яких в Україні можна вважати біоенергетику, енергію сонця і вітру. Загострення проблем загального доступу до енергетичних ресурсів, а також ризики, пов'язані зі зміною клімату спонукають до активних процесів декарбонізації і розвитку зеленої енергетики. Україна володіє значним потенціалом зеленої енергетики, загальний економічно-доцільний потенціал відновлюваних джерел енергії в Україні оцінюється приблизно в 454,4 млрд. кВт·год., або 59,2 млн. т у. п. на рік [3].

Використання відновлюваних джерел енергії є ключовим аспектом виробництва продуктів замкнутого циклу, у тому числі способів проектування, виробництва, будівництва та управління компонентами відновлюваних електростанцій. Очікується, що кількість застарілого обладнання для відновлюваних джерел енергії буде швидко зростати протягом наступних 30 років. Замість того, щоб пошкоджене та виведене з експлуатації обладнання накопичувалося у відходи, термін служби цих матеріалів має бути продовжений після їх початкового використання. Щоб відновлювана енергія була справді чистим джерелом енергії, сонячне, вітрове та акумуляторне обладнання має вироблятися, використовуватися та виводитися з експлуатації відповідально, безпечно та екологічно.

В умовах повоєнного часу на першому плані стоять питання подолання бідності, відновлення інфраструктури та розвиток малого бізнесу. На думку експертів: «Після закінчення війни можливостей для будь-якого бізнесу буде багато. Дуже важливо, щоб Україна мала орієнтир на розвиток через підтримку малого бізнесу, бо якщо фокус буде, на великі корпорації та монополістів, то повернути українців із за кордону, буде вкрай важко» [4].

Тому особливої уваги набуває людський капітал, стосовно якого повинна формуватися нова стратегія управління. Впровадження принципів циркулярної економіки може сприяти зростанню числа робочих місць та підвищенню вимог до кваліфікації трудових ресурсів. Так, при впровадженні циркулярної економіки у Великій Британії передбачається створення 50 000 нових робочих місць, а в Нідерландах – 54 000 [5]. Для створення продукції з більш тривалим життєвим циклом і можливістю переробки з'явиться необхідність у послугах інженерів-механіків, конструкторів, дизайнерів.

Однією з успішних форм реалізації державою концепції циркулярної економіки є зв'язок між соціальноорієнтованою політикою зайнятості та повторним використанням продукції. У Нідерландах та Бельгії, які є країнами-лідерами у просуванні принципів циркулярної економіки, існує практика створення центрів повторного використання. Наприклад, у Бельгії було створено мережу центрів повторного використання «Kringloop»,

головна мета якої полягає у запобіганні утворенню відходів шляхом перепродажу виробів, призначених до викидання. Понад 140 секонд-хендів, згрупованих у 31 центр повторного використання, сортують, ремонтують та перепродають такі товари, як текстильні вироби, електроніка, меблі, кухонна техніка, книги, велосипеди. Крім економії 4 кг відходів на одного мешканця на рік, мережа також гарантувала зайнятість більш ніж 3800 працівників. Більшість із них були до того безробітними або мали невисокий рівень освіти, а центри повторного використання забезпечили їм як стабільний дохід, так і отримання практичного досвіду на робочому місці. Крім того, мережа дозволяє людям з обмеженими ресурсами купувати товари, які вони в іншому випадку не могли б собі дозволити [6].

Реалізація циркулярної економіки вимагає значного обсягу інвестицій для модернізації діючих технічних об'єктів, хоча інвестиції можуть окупитися у довгостроковій перспективі за рахунок відповідного зниження витрат на сировину. Але наразі багато підприємств втратили свої прибутки і є економічно нерентабельними. Тому досить часто саме фінансові обмеження ставлять під сумнів можливість швидкого впровадження ефективних технологій. В таких умовах вкрай важливо починати із запобігання утворенню відходів у життєвому циклі продукту та зі зміни моделі споживання шляхом заохочення ресурсозберігаючих практик, які можуть бути реалізовані без великих інвестиційних витрат.

Необхідно стимулювати попит на сировину та циркулярну продукцію, щоб підвищити її привабливість для споживачів. Отже, головним є формування готовності суспільства змінювати свої споживчі звички з переважанням використання товарів замкнутого циклу [7].

Таким чином, розвиток концепції циркулярної економіки є важливою задачею для наукового співтовариства, українського підприємництва, державних органів і суспільства в цілому. Використання принципів циркулярної економіки при формуванні конкурентоспроможної та ефективної економіки країни дозволить не лише раціонально використовувати ресурси, а й скоротити

негативний вплив на навколишнє середовище, впроваджуючи інноваційні рішення та передові технології з організації замкнутих циклів у виробничі процеси. Це в свою чергу вплине як на соціальний розвиток (створення нових робочих місць, активізація науково-дослідних робіт), так і на економічний розвиток, формуючи сприятливі умови для припливу інвестицій, збільшення податкових надходжень та вирішення нагального питання енергонезалежності нашої країни.

Список використаних джерел:

1. Кондратьєва А. Відновлення сталого економічного розвитку територій після війни. *Портал "Громадський простір"*. 2022. 10 червня. URL: <http://surl.li/eavpc>.
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. United Nations. 2015. 35 p.
3. Кучерява І. М., Сорокіна Н. Л. Відновлювана енергетика в світі та Україні станом на 2019 р. – початок 2020 р. *Гідроенергетика України*. 2020. № 1–2. С. 38–44.
4. Борщевський В., Куропась І., Микита О. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. *Портал "Громадський простір"*. 2022. 13 квітня. URL: <http://surl.li/eavpq>.
5. Towards the Circular Economy: Accelerating the scale-up across global supply chains. Ellen MacArthur Foundation and McKinsey & Company Published by World Economic Forum. Geneva, 2014. 64 p.
6. Kalmykova Y., Sadagopan M., Rosado L. Circular economy. Review of theories and practices to development of implementation tools. *Resources, Conservation and Recycling*. 2018. Vol. 135. P. 190–201.
7. Літвак О. А., Літвак С. М. Пріоритетні напрями реалізації концепції циркулярної економіки: світові тенденції. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 5. С. 122–138.